

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΑΥΤΟΤΕΛΕΣ ΤΜΗΜΑ
ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ**

Ερ. Φ.: 341

Ταχ. Δ/ση: Μπουμπουλίνας 20-22
Ταχ. Κώδ : 106 82
Τηλέφωνο : 2131322-362, 363, 368
Fax : 210-82.01.426
Email : atneke@culture.gr

ΠΡΟΣ: **Βουλή των Ελλήνων**
Δ/ση Κοινοβουλευτικού Ελέγχου
Τμήμα Ερωτήσεων
ΚΟΙΝ: 1. Βουλευτή κ. Νικόλαο Ηγουμενίδη
2. Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών

Θέμα: Απάντηση στη με αριθμό πρωτοκόλλου 6830/13.6.2018 Ερώτηση με θέμα:
«Κατάργηση του δρόμου που περνάει μέσα από την πεντάκλιτη βασιλική της
Μητρόπολης της Γόρτυνας»

Σε απάντηση της με αριθμ. Πρωτοκόλλου 6830/13.6.2018 Ερώτησης του Βουλευτή κ. Νικόλαου Ηγουμενίδη και σύμφωνα με τα στοιχεία που έθεσαν υπόψη μας οι αρμόδιες Υπηρεσίες, σας γνωρίζουμε τα εξής:

Η αρχαία πόλη της Γόρτυνας καταλαμβάνει μια έκταση 4000 στρεμμάτων και ορίζεται βόρεια από τους λόφους του Αγ. Ιωάννη, του Βόλακα και του Προφήτη Ηλία, ανατολικά από τον οικισμό των Αγ. Δέκα, νότια από τον οικισμό της Μητρόπολης και δυτικά από τον οικισμό του Αμπελούζου.

Η πόλη έχει μακρά πορεία ζωής που ξεκινά από τα νεολιθικά ήδη χρόνια. Σημαντικές είναι και οι αρχαιότητες που έχουν αποκαλυφθεί και χρονολογούνται στην μινωική, γεωμετρική, αρχαϊκή, κλασική και ελληνιστική περίοδο. Η Γόρτυνα παρέμεινε πολιτική πρωτεύουσα της Κρήτης και έγινε μητρόπολη της Κρητικής Εκκλησίας, ως η πρώτη επισκοπή που κατά την παράδοση ιδρύθηκε από τον μαθητή του Αποστόλου Παύλο, Τίτο. Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο σημειώνεται σημαντική ιστορική, κοινωνική και χωροταξική μεταβολή στην πόλη η οποία αναπτύσσεται σε μια περιοχή, αραιοκατοικημένη μέχρι τότε, που εκτείνεται ανατολικά του Μητροπολιτικού ποταμού και δυτικά του πυρήνα της ρωμαϊκής πόλης. Η χριστιανική πόλη είχε ως κέντρο την επισκοπική βασιλική που εντοπίστηκε βόρεια του οικισμού της Μητρόπολης κατά το έτος 1979 και ανασκάφηκε από την Τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων και την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών (ΙΑΣΑ). Πρόκειται για τη μεγαλύτερη βασιλική της Κρήτης, η οποία καταλαμβάνει μια έκταση τουλάχιστον 3.500 τ.μ., και μία από τις μεγαλύτερες της Ελλάδος. Είναι πεντάκλιτη, με αίθριο, νάρθηκα και υπερώα. Το πλάτος της είναι 35μ. και το μήκος της πάνω από 70μ.. Το κεντρικό κλίτος κατέληγε σε ημικυλινδρική αψίδα με σύνθρονο. Ο ναός διέθετε πλούσιο γλυπτό διάκοσμο καθώς και ψηφιδωτά δάπεδα με φυτικά, γεωμετρικά θέματα καθώς και θέματα από το ζωικό βασίλειο. Ανεγέρθηκε στα χρόνια του Ιουστινιανού (6^{ος} αι.) από τον επίσκοπο Θεόδωρο και γνώρισε διάφορες ανακατασκευές, εκ των οποίων μία στα χρόνια του επίσκοπου Βετρανίου, καταστράφηκε δε πιθανότατα από τον ισχυρό σεισμό του 795 μ.Χ. που φαίνεται να ισοπέδωσε όλη την πόλη. Σε μικρή απόσταση από το ναό ανασκάφηκε περίκεντρο βαπτιστήριο με περίδρομο και τετράλοβη κολυμβήθρα που έφερε πλούσιο γλυπτό αρχιτεκτονικό διάκοσμο εισηγμένο από την Κωνσταντινούπολη.

Εκατέρωθεν του εν λόγω δρόμου υπάρχουν σημαντικές ανεσκαμμένες και μη αρχαιότητες. Συγκεκριμένα: Εκατό μέτρα βορειοανατολικά της πεντάκλιτης βασιλικής βρίσκεται η βασιλική Μαυρόπαπα, τρίκλιτη με νάρθηκα και ημικυκλική αψίδα που χρονολογήθηκε στον 6^ο αι. Τριακόσια μέτρα νότια της πεντάκλιτης βασιλικής ανασκάφηκε οικοδόμημα που χαρακτηρίστηκε ως μαρτύριο και χρονολογήθηκε στον 5^ο αι. μ. Χ. Χριστιανικό μαυσωλείο που χρονολογήθηκε τον 4^ο αι. είναι το πιο πλούσιο και βρίσκεται

στην περιοχή Ρέλια, 200 μ. βορειοανατολικά της πεντάκλιτης βασιλικής. Είκοσι μέτρα βορειοδυτικά του Χριστιανικού Μαυσωλείου, βρίσκεται το Μαυσωλείο C το οποίο είναι όμοιο με το παραπάνω αλλά στεγάζεται με ημικυλινδρικό θόλο. Πολύ κοντά στην επισκοπική βασιλική, βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της βυζαντινής αρχιτεκτονικής στην Κρήτη, η βασιλική του Αγίου Τίτου που κατά την παράδοση φιλοξένησε το λείψανο του Αγίου μετά την καταστροφή της μητροπολιτικής βασιλικής. Βρίσκεται στο χώρο της ελληνιστικής αγοράς και του ρωμαϊκού ωδείου, στις υπώρειες του λόφου του Αγίου Ιωάννη στο οποίο αναπτύχθηκε ο οχυρωμένος βυζαντινός οικισμός μέχρι την έλευση των Ενετών στην Κρήτη. Ο ναός ανήκει σε μια ομάδα μνημείων που έχουν χαρακτηριστεί τρουλλαίες βασιλικές με στοιχεία στην κάλυψη που τον συνδέουν με τους σταυροειδείς εγγεγραμμένους ναούς. Το μνημείο οικοδομήθηκε εξολοκλήρου με οικοδομικό υλικό που προήλθε από τα ερείπια του παρακείμενου ρωμαϊκού ωδείου, μεγάλους ασβεστολιθικούς δόμους που δέχτηκαν κατεργασία προκειμένου να τοποθετηθούν στις νέες τους θέσεις. Σύμφωνα με πρόσφατα ανασκαφικά στοιχεία ανεγέρθηκε λίγο πριν από την αραβική κατάκτηση της Κρήτης (828/829) και πιθανότατα μετά τον καταστροφικό σεισμό του 795 μ.Χ. και πριν από τη β' φάση της εικονομαχίας το 803 μ.Χ.. Ο αρχικός γλυπτός του διάκοσμος συμπεριέλαβε σπόλια από τα ερείπια της πεντάκλιτης επισκοπικής βασιλικής. Μετά την ανακατάληψη της Κρήτης από το Νικηφόρο Φωκά το 961μ. Χ. αντικαταστάθηκε το μαρμάρινο τέμπλο του και τα υπέρωα των παραβημάτων. Το μνημείο πιθανότατα κατέρρευσε από το σεισμό του 1304, με εξαίρεση το τμήμα του τριμερούς Βήματος το οποίο μετατράπηκε σε ναό με παρεκκλήσιο αφιερωμένο στην Παναγία. Στη συμβολή της επαρχιακής οδού Ηράκλειου- Μοιρών με την εν λόγω επαρχιακή οδό προς Μητρόπολη ανασκάφτηκε λουτρό με χρήση στους παλαιοχριστιανικούς χρόνους.

Οι νεκροπόλεις της Γόρτυνας που δημιουργήθηκαν ανάμεσα στον 1^ο και τον 4^ο αι. - 5^ο αι., περιέβαλλαν τον αστικό ιστό και εκτεινόταν στη βόρεια και νότια πλευρά του δρόμου προς τις Μοίρες, ως τους πρόποδες του λόφου του Αγίου Ιωάννη και κυρίως ανατολικά του Ωδείου ως τα όρια του οικισμού των Αγίων Δέκα. Στις νεκροπόλεις αυτές εντοπίστηκαν τάφοι όλων των τύπων καθώς και υπόγειες αίθουσες και Μαυσωλεία.

Επίσης η πεντάκλιτη βασιλική βρίσκεται πολύ κοντά σε σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους, Θέατρο Πυθίου – ναός Πυθίου Απόλλωνα – Βυζαντινές Οικίες Πυθίου – Πραιτώριο – Θερμών, στον επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας, όπου βρίσκονται το Ρωμαϊκό ωδείο και η προαναφερθείσα τρουλλαία βασιλική του Αγίου Τίτου. Επιπροσθέτως, σε διάφορα σημεία της μεγάλης έκτασης που καταλαμβάνει η Γεωργική Σχολή μέχρι το Ληθαίο ποταμό, έχουν εντοπιστεί αρχαιότητες διαφόρων περιόδων, όπως ψηφιδωτά δάπεδα, ταφές, τοιχοποιίες καθώς και τετράκογχο βαπτιστήριο το οποίο εντάσσεται σ' ένα μεγαλύτερο λατρευτικό συγκρότημα, μη ανεσκαμμένο. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η μεγάλη πυκνότητα επιφανειακής κεραμικής που εντοπίζεται σε όλη την έκταση του χώρου.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Γόρτυνας αποτελεί σήμερα ένα εκτενές αρχαιολογικό πάρκο με ευρήματα και πυκνά κτιριακά λείψανα όλων των περιόδων της ιστορίας της Κρήτης, μικρό μέρος του οποίου έχει μέχρι στιγμής διερευνηθεί ανασκαφικά. Ο χώρος διατηρείται εν πολλοίς αλώβητος καθώς λόγω της μακρόχρονης παρουσίας και προστασίας της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας στην περιοχή, η αστική δόμηση έχει περιοριστεί στα όρια των τριών προϋφιστάμενων οικισμών (Μητρόπολη, Αμπελούζος, Αγ. Δέκα), οι οποίοι έχουν ανεγερθεί βεβαίως επί των αρχαίων ερειπίων. Πλησίον βρίσκεται το υπό ολοκλήρωση Αρχαιολογικό Μουσείο της Μεσαράς.

Η υφιστάμενη Ε.Ο. υπ' αρ. 18 που διέρχεται από τον οικισμό της Μητρόπολης τέμνει την πεντάκλιτη επισκοπική βασιλική και συγκεκριμένα αποκόπτει το χώρο του Ιερού Βήματος από τον κυρίως ναό. Η Εφορεία διαχρονικά ζητά την αποξήλωση του οδοστρώματος προκειμένου να αποκαλυφθεί το μη ανεσκαμμένο τμήμα της επισκοπικής βασιλικής που βρίσκεται κάτω από το δρόμο και να ενοποιηθεί το μνημείο ώστε να αναδειχτεί πλήρως το σημαντικότερο αυτό λατρευτικό μνημείο της Ιουστινιάνειας περιόδου και να καταστεί επισκέψιμο. Σημειώνεται ότι το ΚΑΣ κατά την υπ' αρ. πρωτ. 16/18.5.2014 συνεδρία του γνωμοδότησε υπέρ της συνέχισης της ανασκαφής στη Μητρόπολη της Γόρτυνας στην Κρήτη, ενώ ταυτόχρονα εισηγήθηκε τη συνέχιση των προσπαθειών της Υπηρεσίας για τη μετατόπιση του δρόμου, ο οποίος τέμνει το μνημείο.

Από τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι με την απομάκρυνση της Ε.Ο. υπ' αρ. 18 δημιουργούνται όλες εκείνες οι προϋποθέσεις για την ενοποίηση και την ένταξη όλων των προαναφερθέντων μνημείων και αρχαιολογικών χώρων σε μια περιπατητική διαδρομή στην

αρχαία Γόρτυνα - Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσαράς - επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος-επισκοπική βασιλική- συγκρότημα Πυθίου-Πραιτωρίου.

Η Υπηρεσία όλα αυτά τα χρόνια προέβη στις εξής ενέργειες:

- Η έκταση της βασιλικής εκατέρωθεν του οδοστρώματος καθώς και ο χώρος μεταξύ αυτής και του βαπτιστηρίου είναι απαλλοτριωμένη από το ΥΠΠΟΑ. Απαλλοτριωμένο είναι επίσης και ένα μεγάλο τμήμα του βαπτιστηρίου, ενώ τελούν υπό απαλλοτρίωση το υπόλοιπο τμήμα του βαπτιστηρίου και ο αγρός νότια της βασιλικής.

- Ο χώρος της βασιλικής, εκατέρωθεν του οδοστρώματος, ανασκάπτεται από το 1979, έτος το οποίο εντοπίστηκε. Μέχρι σήμερα έχει αποκαλυφθεί το σύνολο του κυρίως ναού και του Βήματος, πλην του τμήματος που επικαλύπτεται από το δρόμο, και το μεγαλύτερο τμήμα του αίθριου.

- Η ΕΦΑ Ηρακλείου σε συνεργασία με την ΙΑΣΑ έχει εκπονήσει τριετές πρόγραμμα για την ολοκλήρωση της μελέτης που θα περιλαμβάνει τη συντήρηση και ανάδειξη της πεντάκλιτης βασιλικής.

- Η Εφορεία, στην υπ' αρ. πρωτ. 9783/23.8.2016 Απόφασή της κατόπιν γνωμοδότησης του ΤΣΜΚ, στο πλαίσιο της εκτέλεσης του έργου "Ολοκλήρωση του οδικού άξονα Αγ. Βαρβάρα - Αγ. Δέκα - Βιάννος - Ιεράπετρα - Παχιά Άμμος, Τμήμα: Πραιτώρια - Άγιοι Δέκα. Υπομήμα: Στόλοι - Άγιοι Δέκα" στην Π.Ε. Ηρακλείου Περιφέρειας Κρήτης, στην οποία προβλέπεται νότια του οικισμού της Μητρόπολης η κατασκευή ισόπεδου τετρασκελούς κυκλικού κόμβου που θα συνδέει την υφιστάμενη Ε.Ο. Ηρακλείου- Μοιρών και τη νέα υπό κατασκευή οδό Αγ. Βαρβάρα-Καστέλι, έθεσε ως όρο να εξεταστεί η δυνατότητα της κατάργησης του βόρειου τμήματος της εν λόγω Ε.Ο., έως τη συμβολή του δρόμου Ε.Ο. Ηρακλείου-Μοιρών και η σύνδεση του οικισμού της Μητρόπολης να πραγματοποιείται από υφιστάμενα οδικά δίκτυα που βρίσκονται στα νότια του οικισμού, προκειμένου να εξασφαλιστεί η πρόσβαση σε αυτόν, ενόψει της κατάργησης της νυν σύνδεσης.

- Το ΚΑΣ απέρριψε πρόσφατα αίτημα του Δήμου Γόρτυνας για την τοποθέτηση στύλων ηλεκτροφωτισμού κατά μήκος του επαρχιακού δρόμου προκειμένου να μην υποστούν βλάβη οι υποκείμενες αρχαιότητες, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τη βλάβη που υφίσταται το μνημείο από την ύπαρξη του δρόμου.

- Η Εφορεία από κοινού με την Μητρόπολη Γορτύνης και Αρκαδίας, σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης των κατοίκων της περιοχής και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης παρουσίασε σε στρογγυλή τράπεζα στο πλαίσιο του συνεδρίου «Εν Γορτύνη και Αρκαδία εγένετο..» το θέμα «Η προστασία- ανάδειξη της Παλαιοχριστιανικής Βασιλικής της Γόρτυνας», θέτοντας ως πρωταρχικό μέλημα την απομάκρυνση της εν λόγω οδού, προκειμένου να ενοποιηθούν τα μέρη του μνημείου, να ολοκληρωθεί η ανασκαφική έρευνα και να καταστεί δυνατή η μελέτη αποκατάστασής του. Στην προσπάθειά της αυτή έχει σύμμαχο και την Περιφέρεια Κρήτης.

- Τέλος, υπάρχει ο σχεδιασμός της Εφορείας από κοινού με την Περιφέρεια Κρήτης ώστε στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο, στο πλαίσιο του έργου Ενοποίησης Αρχαιολογικών Χώρων Μεσαράς, μέσω της χάραξης πολιτιστικών διαδρομών, να συμπεριληφθούν οι κυριότεροι αρχαιολογικοί χώροι της Γόρτυνας και η σύνδεση όλων αυτών με Μουσείο Μεσαράς. Η απομάκρυνση του οδοστρώματος από τη βασιλική και η πεζοδρόμηση του υπόλοιπου τμήματος που συνδέει τη βασιλική με τον επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο της Γόρτυνας (Ρωμαϊκό Ωδείο, Αγ. Τίτος) και την περιοχή του Πραιτωρίου είναι ουσιώδης για την επιτυχή υλοποίηση του έργου.

Η Υπουργός
Πολιτισμού και Αθλητισμού
ΛΥΔΙΑ ΚΟΝΙΟΡΔΟΥ

Εσωτερική Διανομή:

1. ΔΒΜΑ
2. ΕΦΑ Ηρακλείου

Ακριβές Αντίγραφο
Κεντρικό Πρωτόκολλο
Φλωρόπουλος Αθανάσιος